

самоврядування в Україні : дис. ... докт. філософії : 081 – Право / Національна академія внутрішніх справ. Київ, 2021. 222 с.

2. Глиняний І. В. Виборчі цензи: конституційно-правове дослідження: дис. ... докт. філософії : 081 – Право / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2023. 211 с.

3. Доповідь про часові рамки та перелік політичних критеріїв оцінки виборів. *Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права* : матеріали Венеціанської комісії. Вид. 3-є, випр. і доповн. / за ред. Ю. Ключковського. В 2-част. Ч. 1., Київ : Логос, 2016. С. 284–290.

4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>

5. Сарай Р.Д. Правова природа реформування сучасної виборчої системи України: переваги та недоліки. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2021. Вип. 64. С. 319–322.

6. Бакумов О. С. Конституційне право громадян України на участь у виборах і референдумах та проблеми його реалізації : монографія. Харків : Право, 2015. 248 с.

7. Нестерович В.Ф. Зміст та структура суб'єктивного виборчого права в Україні. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спецвипуск № 3. С. 163–169.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-19>

ПОРУШЕННЯ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ: ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС

Малога Леся Юріївна

*докторка юридичних наук, доцентка,
завідувачка кафедри цивільно-правових дисциплін,
Національна академія Служби безпеки України
м. Київ, Україна*

В умовах російської агресії проти України питання захисту прав осіб з інвалідністю набуває критичної важливості. Зростаюча кількість ветеранів з інвалідністю внаслідок бойових дій потребує ефективної державної політики, яка спирається на історичний досвід і сучасні європейські стандарти.

Історичний аналіз становища осіб з інвалідністю внаслідок війни в радянський період розкриває системні порушення прав людини. За даними розсекречених документів, лише з фронтів Другої світової війни

повернулося понад 2,2 мільйони осіб з інвалідністю з важкими формами травмувань [1]. З них близько мільйона втратили руку, понад мільйон – ноги, а майже 86 тисяч осіб залишилися без всіх кінцівок [1]. Такі масштаби каліцтва були зумовлені не лише бойовими діями, але й специфікою військової медицини того часу – через брак антибіотиків та належного догляду військові хірурги часто вдавалися до ампутацій навіть у випадках, коли можна було б зберегти кінцівки.

Матеріальне становище осіб з інвалідністю внаслідок війни було вкрай скрутним. Представники першої групи інвалідності отримували 80-150 рублів на місяць, другої – вдвічі менше [2]. Навіть за тогочасними цінами ці кошти були недостатніми для нормального життя: улітку 1947 року літр молока на ринку коштував 10 рублів, кілограм свинини – 120 рублів, а звичайний чоловічий костюм у сільському магазині – 700-800 рублів [2].

Поряд з фінансовими проблемами, особи з інвалідністю внаслідок війни потерпали від гострого дефіциту необхідних засобів реабілітації. Хоча офіційна статистика рапортувала про масове виробництво протезів, ортопедичного взуття та інших виробів, самі споживачі скаржилися на їх низьку якість та практичну недоступність через відсутність відповідних матеріалів [3].

Традиційний бюрократизм радянської системи майже повністю нівелював спроби держави допомогти вчорашнім фронтовикам. Лікарсько-трудові експертні комісії встановлювали категорію інвалідності та ступінь втрати працездатності, а органи соціального забезпечення на місцях брали на облік інвалідів-фронтовиків, призначали їм пенсії та регулярно організовували проведення переоглядів. Тільки у 1946 році лікарсько-трудовими експертними комісіями в Україні було визнано особами з інвалідністю 458 880 фронтовиків [2].

Проте найжорстокішим проявом радянської політики щодо осіб з інвалідністю внаслідок війни стала систематична репресивна кампанія. Радянська влада жорстко критикувала збільшення осіб з інвалідністю та вимагала позбавити інвалідності ветеранів III групи. Архівні матеріали свідчать про політику скорочення чисельності інвалідів війни в УРСР: з 1 жовтня 1946 року до 1 січня 1948 року було позбавлено статусу «особи з інвалідністю внаслідок війни» й знято з пенсії 116 055 вчорашніх воїнів [2].

Кульмінацією цієї політики стало масове насильницьке переселення інвалідів до спецінтернатів тюремного типу. Перша хвиля репресій відбулася в 1946 році, коли за прямим розпорядженням Сталіна інвалідів без суду і слідства завантажували в ешелони та вивозили на Соловки. Друга хвиля прокотилася в 1950-х роках, коли 70% жебраків становили інваліди війни та праці [1].

Мережа спеціалізованих закладів охопила весь радянський Союз: від Балааму в Карелії до Сахаліну. Ветеранів утримували в антисанітарних умовах, мили з шлангів просто на брезенті. Особливо жакливим було поводження з найтяжчими інвалідами: їх влітку вивішували в кошиках на деревах, часто забуваючи зняти на ніч. Померлих ховали під номерами на спеціальному цвинтарі, без жодних розпізнавальних знаків [1].

Радянська система створила справжню мережу паралельних реальностей для приховування правди про долю осіб з інвалідністю внаслідок війни. В київському Святошині поруч існували два заклади: показовий Будинок інвалідів та закритий режимний заклад, куди звозили «небажаних інвалідів» з вулиць Києва [1].

Сучасні виклики для України в контексті захисту прав осіб з інвалідністю мають враховувати цей трагічний історичний досвід. За останнє десятиріччя соціальна політика багатьох європейських країн стосовно осіб з інвалідністю зазнала суттєвих змін: від ставлення до цієї групи як до пацієнтів, за якими необхідно лише опікуватися, до визнання їх як повноправних членів суспільства з рівними правами [5, с. 37].

В умовах російської агресії зростає важливість розвитку військово-медичної реабілітації та відповідної інфраструктури, оскільки кількість інвалідів внаслідок бойових дій в Україні зростає. Держава повинна збільшувати інвестиції у розвиток сучасних реабілітаційних закладів, а органи місцевого самоврядування – шукати інвестиції від інших суб'єктів.

Історичні факти свідчать, що навіть ветерани, які самовіддано служили у війську, зазнавали нелюдського поводження з боку радянської тоталітарної влади. Подолання цього ганебного спадку має стати одним із пріоритетних напрямів державної політики, особливо в умовах сучасної російської агресії. При формуванні державної соціальної політики необхідно надавати пріоритетного значення не лише «медичному», а й «соціальному» підходу до проблеми, що сприятиме ширшому залученню людей з інвалідністю до участі у суспільному житті та реалізації їхніх прав як повноправних громадян країни.

Література:

1. Крамарчук Оксана. До спеціалізованих закладів інвалідів-фронтовиків забирали прямо з вулиць. Урядовий кур'єр. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/do-specinternativ-invalidiv-frontovikiv-zabirali-p/>

2. Непотрібні герої. Розсекречені документи про долю інвалідів Другої світової війни. URL: Непотрібні герої. Розсекречені документи про долю інвалідів Другої світової / ГОРДОН

3. Славутська районна газета «Колгоспна правда» від 30 червня 1946 р.

4. Затьєв С. Про зачистку фронтовиків-інвалідів після війни, або Якою насправді була сталінська «шана» ветерана. Армія. URL: <https://armyinform.com.ua/2021/05/25/pro-zachystku-frontovykiv-invalidiv-pislya-vijny-abo-yakoyu-naspravdi-bula-stalinska-shana-veteranam/>

5. Мацелюх І. А., Малюга Л. Ю. Забезпечення прав осіб із інвалідністю у середині ХХ століття. Соціальне право. № 3. 2024. С. 32–39. URL: <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/article/view/1204>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-20>

ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВ ДІТЕЙ В АМЕРИКАНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мацелюх Іванна Андріївна

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри службового та медичного права,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

До кінця ХІХ століття питання захисту дітей від жорстокого поводження ніде у світі не поставало. Все змінилося завдяки справі Мері Еллен Маккормак – десятирічної дівчинки, яка потерпала від систематичного насильства з боку усиновителів [1]. Цей перший задокументований випадок дитячого насильства в США став каталізатором революційних змін у ставленні суспільства до прав дітей.

У 1874 році адвокат Елбрідж Томас Джеррі [2] взявся за справу маленької Мері Еллен. Дівчинка, сирота, яку усиновила пара з Манхеттена, щодня зазнавала жорстоких знущань. Сусіди, побачивши побиту та голодну дитину, спробували втрутитися, але виявилось, що механізму захисту дітей не існувало [3]. Адвокат Джеррі знайшов хитромудрий правовий вихід, звернувшись до Товариства захисту тварин. Він аргументував, що якщо закон захищає тварин від жорстокого поводження, то діти, як частина тваринного світу, теж мають бути під цим захистом.

У суді десятирічна Мері Еллен свідчила: «Мама мала звичку бити мене майже щодня, вона шмагала мене крученим батогом... тепер у мене на голові дві чорно-сині позначки, зроблені маминим батогом, і поріз на лівій стороні чола, зроблений ножицями» [3]. Хоча усиновительку засудили лише на рік в'язниці, справа отримала величезний резонанс.

Адвокат Джеррі, усвідомлюючи масштаби проблеми, разом із благодійниками заснував у 1874 році Нью-Йоркське товариство із